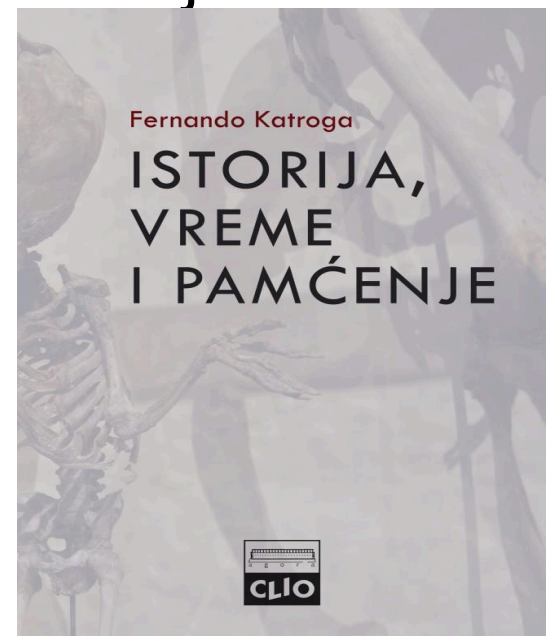

Socijalni faktori i sećanja

- 1. Bolje pamtimo ono što podržava naše stavove (npr.argumente za ili protiv EU; argumnte za ili protiv fizičkog kažnjavanja deteta; prosovjetski i antisovjetski materijal...)

- 2. Pamćenje zavisi i od očekivanja buduće “publike” (Studenti trebali da prikazuju argumente pred nastavnicima i poreskim obveznicima)
- <http://pescanik.net/cija-su-moja-secanja/>

Moje „lažno“ sećanje bilo je nalik onom pravom, i lako je moglo biti moje lično iskustvo. I ja sam vrlo lako mogao da se nađem na tom mestu; da nije tako, možda me opis iz pisma moga brata ne bi toliko dotakao. Svi mi „premeštamo“ doživljaje u nekoj meri, i ponekad nismo sigurni da li nam je neki događaj ispričan, ili smo o njemu čitali, ili smo ga čak sanjali, ili nam se zaista dogodio.

To naročito važi za događaje iz najranijeg detinjstva, za takozvana „najranija sećanja“. Vrlo se jasno sećam da sam, kad mi je bilo dve godine, povukao našeg psa Pitera za rep, dok je glodao kosku ispod stola. Piter je skočio i ugrizao me za lice, pa su me odneli, dok sam ja urlao, u očevu ordinaciju u kući, gde su me ušili sa nekoliko kopči.

U ovome ima objektivne realnosti: Piter me je zaista ugrizao kad sam imao dve godine, i dan danas nosim taj ožiljak. Ali da li ja to zaista pamtim, ili su mi pričali, pa sam kasnije iskonstruisao „sećanje“ koje su kasnija prepričavanja učvrstila u mom mozgu? Meni se taj prizor čini izuzetno realnim, i strah koji sa njim povezujem je svakako realan, jer sam posle tog događaja počeo da se bojim velikih životinja – Piter je bio moje veličine kad sam imao dve godine – i toga da će me iznenada napasti ili ugristi.

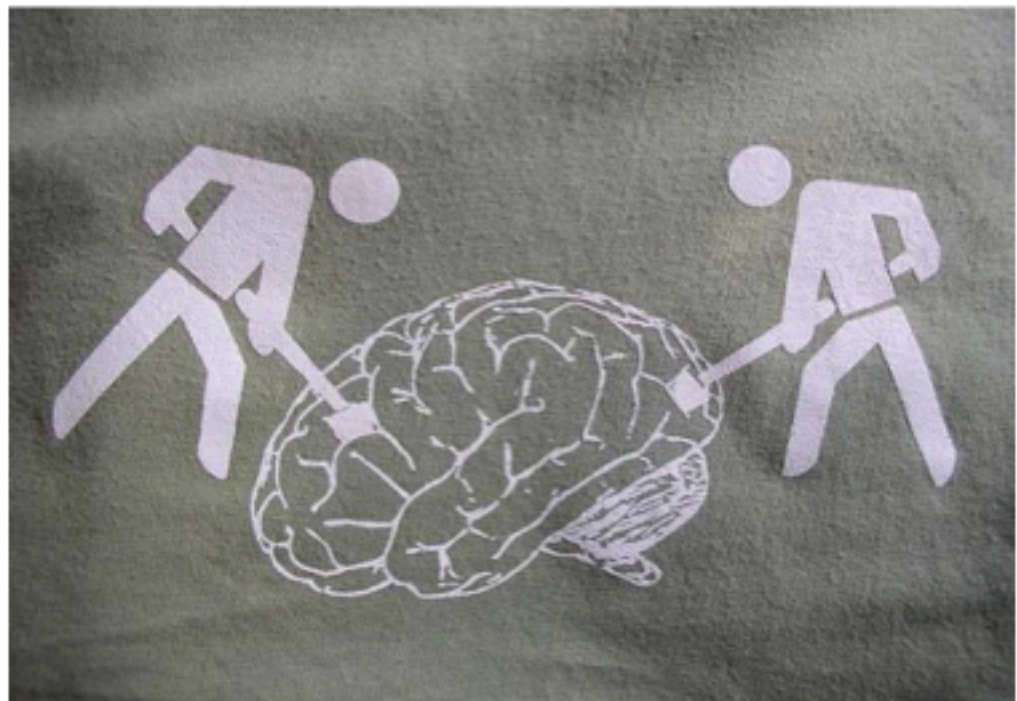
Danijel Šahter je detaljno pisao o iskrivljavanju sećanja i „izvornoj konfuziji“ koja ga prati, a u knjizi *Searching for Memory* iznosi poznatu priču o Ronaldu Reganu:

„Tokom predsedničke kampanje 1980, Ronald Regan je ponavljao potresnu priču o nekom pilotu iz Drugog svetskog rata, koji je naredio članovima posade da se spasavaju kad je avion pogođen neprijateljskom vatrom. Njegov mladi mitraljezac bio je toliko ozbiljno ranjen da nije mogao da se evakuiše iz aviona. Regan se jedva suzdržavao da ne zaplače dok je ponavljao pilotov junački odgovor: „Nema veze. Spustićemo ga zajedno“. Novinari su uskoro shvatili da je ova priča skoro identična kopija scene iz filma *A Wing and a Prayer* iz 1944. godine. Regan je po svemu sudeći upamtio podatke, ali je zaboravio njihov izvor.“

Regan je u to vreme imao 69 godina, postaće predsednik na osam godina, a od očigledne demencije oboleo je tek devedesetih. Ali čitavog života bavio se glumom i pričama, i pokazivao je sklonost za romantične fantazije i teatralnost od rane mladosti. On nije glumio emocije kada je prepričavao ovu priču – njegovu priču, njegovu stvarnost, kako je mislio – i da su ga ispitali na poligrafu (funkcionalno slikanje mozga tada nije postojalo), ne bi pokazao reakcije koje prate svesno izrečenu neistinu.

Zaprepašćujuće je shvatiti da se neke od naših najdražih uspomena možda nikad nisu dogodile – ili da su se dogodile nekom drugom. Pretpostavljam da su se mnoga moja interesovanja i impulsi, koji mi se čine potpuno ličnima, javila iz tuđih sugestija koje su na mene snažno uticale, svesno ili nesvesno, pa sam ih potom zaboravio. Isto tako, iako često držim predavanja na slične teme, nikad ne mogu da se setim šta sam tačno rekao prethodnom prilikom; niti mogu da se nateram da pratim ranije beleške.

Sredinom sedamdesetih godina veliku novinu u izučavanje sećanja uneo je Urih Najser (Neisser), tvrdeći da socijalni procesi imaju veliki efekat na formiranje i zadržavanje sećanja.

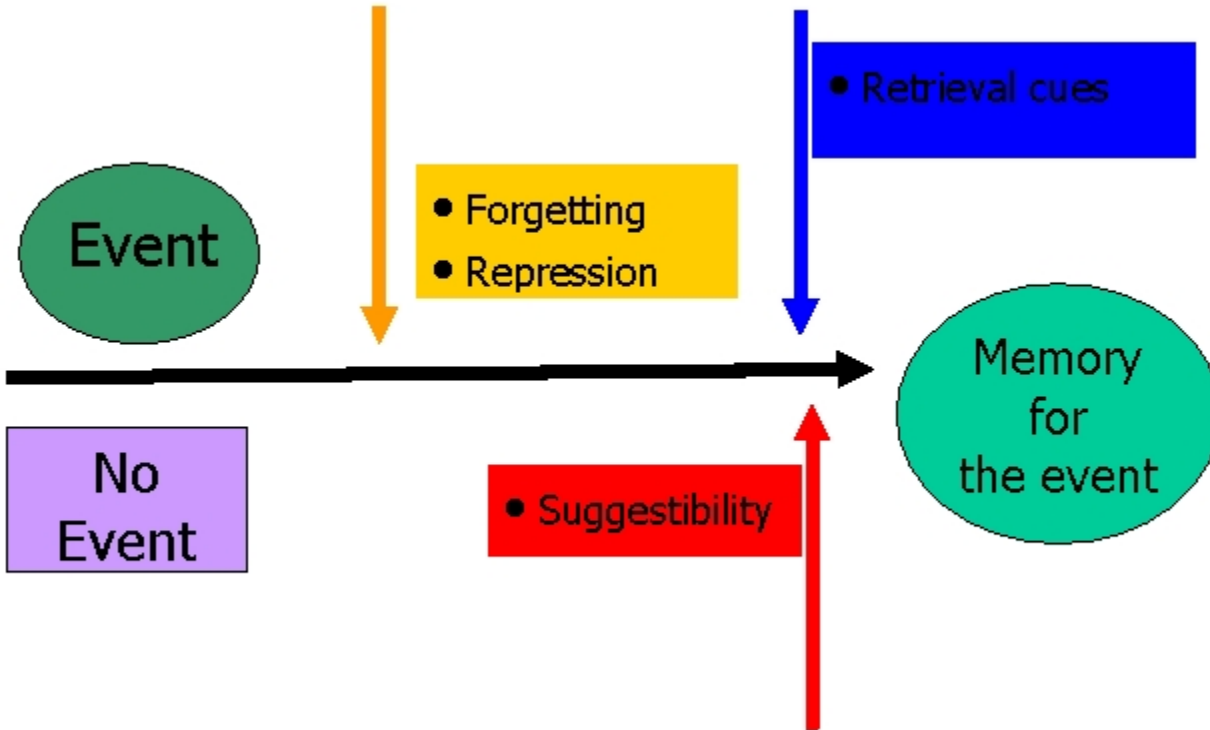

- Nakon niza istraživanja koja su potvrdila navedene pretpostavke, sećanja se danas izučavaju dvostruko, i kao individualni i kao socijalni fenomen.

- Kao što pojedinačna sećanja definišu jednu osobu, jer zavise od njenih osobina, a istovremeno i utiču na menjanje osobina te osobe, tako zajednička sećanja mogu definisati jednu društvenu zajednicu, najčešće naciju.
- Ono što će osoba zapamtiti obojeno je njenom percepcijom koja nikada u potpunosti ne korespondira sa stvarnošću, tako i kolektivna sećanja bivaju obojena percepcijom onih koji su sačuvali sećanje na date događaje.

- Međutim, pored uobičajenih iskrivljenja percepcije individue, kod kolektivnih sećanja brojne su i druge namerne manipulacije. Imajući u vidu važnost sećanja za identitet neke grupe ne treba da iznenadi da stepen tih manipulacija često može biti jako veliki.

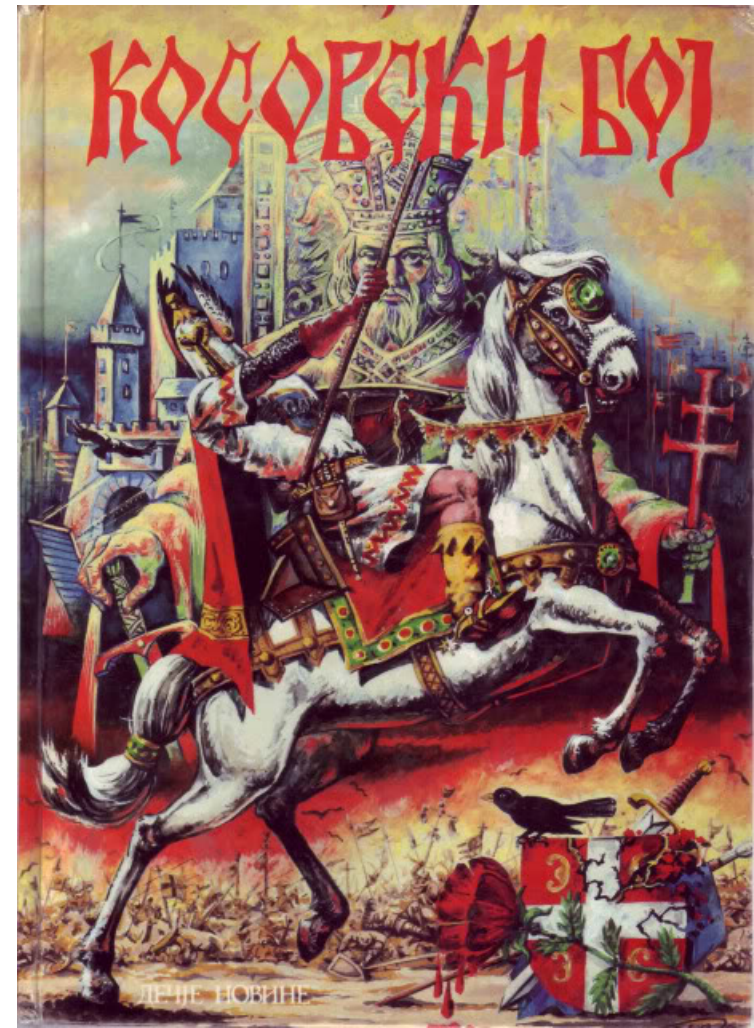

- Formiranje kolektivnih sećanja je jedan strateški proces (Hardin).
- Ona nisu nešto dato istorijom ili stvoreno. Sadašnje društvo ima potrebe za osobenim socijalnim konstruisanjem prošlosti
- (II sv. Rat u SFRJ, emigracijama i danas; BiH).

- Kolektivna sećanja su promišljeno formirana pod uticajem strateških aktivnosti političkih aktera sa ciljem unapređenja njihovih ciljeva i planova.
- Grupna ili društvena kolektivna sećanja predstavljaju ideološko bojište, na kome se različiti akteri bore da obezbede da njihove specifične interpretacije prošlosti postanu kolektivno sećanje za čitavu grupu.

- U svakom društvu, neki događaji imaju mnogo istaknutije mesto u kolektivnom sećanju članova (veći psihološki značaj), od drugih događaja, koji objektivnom posmatraču sa strane ne izgledaju ni malo manje važni.

Halbwachs (Albvaš, Al'bvaks?)

Prvi postavio socijalni okvir u izučavanju pamćenja kao reakciju na klasično

objašnjenje tog fenomena i pokušaj da se razumevanje pomeri sa individualnog na socijalni nivo analize. Halbwachs je posmatrao kako se uspostavljaju odnosi između subjekata i njihovog predmeta pamćenja i ukazao da su ti odnosi i u stvarnosti socijalnih institucija.

- Sećanje individue će zavisiti od njenog odnosa sa porodicom, društvenom klasom, grupama kojima pripada, odnosno od celokupnog socijalnog okvira koji određuje iskustvo date individue.

- Dajući značaj društvenoj zajednici, koja oblikuje individuu, Halbwachs stavlja u kontekst i preispituje princip da se prošli događaji zadržavaju u svesti u svojoj celovitosti i autonomno.
- Sećanje nije stvar rekapitulacije i prošlost se ne može dozvati baš onakva kakva je bila.
- Ono što se dogodilo nije moguće zadržati u potpuno nepromenjenom vidu u ljudskom pamćenju jer je stajalište iz koga se evocira prošlost suštinski drugačije od onog u kome se prošlost odigravala.

- Ukoliko mi pamtimo, to je stoga što sadašnji kontekst i drugi u njemu čini mogućim da pamtimo.
- Koliko god sećanja iz prošlosti bila jasna, ona nikada ne mogu da proizvedu potpuno identične predstave koje smo recimo doživeli u detinjstvu, jer mi sami nismo isti, promenili smo se, kao što su se promenile i naše ideje, vrednosti i procene realnosti.
- Prosta činjenica da se sećamo prošlosti u sadašnjosti, isključuje izjednačavanje predstava koje smo imali tada i koje sada imamo.

- Sećanje, kao potpuno konzerviranje prošlosti i njeno potpuno verno pojavljivanje u sadašnjosti bilo bi moguće samo ako bi subjekt mogao da održi nepromenjen sistem reprezentacija, navika i odnosa koji je imao u prošlosti.
- Ali čak i najmanja promena u okruženju će uticati na strukturu sećanja.
- Na ovaj način je Halbwachs mogao da poveže sećanje pojedine osobe sa sećanjem grupe i kasnije sa širim okvirom tradicije, čime je došao do zajedničkog kolektivnog sećanja jednog društva.

Bartlett je da pokazao da i proces i sadržaj sećanja jesu dominantno uslovljeni socijalnim uticajima. Kultura, interesi, društveni običaji, institucionalna praksa i grupni identitet

„postavljaju scenu i usmeravaju akcije” u percipiranju, predstavljanju i pamćenju.

- Bartlett smatra da je svaka društvena grupa organizovana i da se održava kao grupa pomoću nekih specifičnih psiholoških tendencija koje formiraju osobenu grupnu pristrasnost (‘bias’) u susretu sa spoljašnjim okolnostima.

- Pogled na svet, pa i na prošlost *subjekta* u jednoj društvenoj zajednici barem delom je zajednički sa ostalim članovima istog socijalnog sistema, tim pre što je veliki deo ovog pogleda na svet stečen u datom socijalnom sistemu.
- Ovaj zajednički pogled na svet je i osnova za komunikaciju i koordinisano ponašanje u tom sistemu. Pošto nastaju u istim okolnostima, i uslovljena su istim faktorima, normalno je očekivati da će i mnoga karakteristična sećanja biti zajednička za čitave grupe, čak i velike grupe poput nacija.

- To zajednička ne mora da znači da ih deli baš svaki predstavnik određene grupe, ali svakako ih deli izrazito velika većina članova. Ta sećanja se značajno preklapaju i u uzročno posledičnoj interakciji su sa drugim ciljevima, verovanjima, stavovima, motivacionim faktorima i emocijama velike većine društva i čitav taj skop čini jednu veliku celinu koju uglavnom možemo identifikovati sa poznatim pojmovima (koji naravno nisu potpuno identični) poput sistema uverenja, javnog mnjenja, društvene svesti, političke kulture i slično.

- Analogno situaciji u individualnoj psihologiji, zajednička sećanja pomažu grupama da definišu sebe, razumeju svet i strukturiraju pravce delovanja. Ponekad, zadovoljenju ovih potreba ne idu na ruku objektivne činjenice. U takvim slučajevima, društvene grupe i zajednice počinju da sistematski iskrivljuju svoja sećanja, i po cenu samozavaravanja. Na taj način održavaju pozitivnu sliku o sebi.
- Npr. posle dugoročnih sukoba, sa mnogo zločina i stradanja veoma je teško zadržati tu pozitivnu sliku. Tada iskrivljavanja dobijaju ogromne razmere.

Strategije i mehanizmi kojima se iskrivljuju sećanja (Baumeister i Hasting)

- a) **Selektivno izostavljanje**: događaj koji može uzrokovati lošu sliku grupe o sebi se jednostavno ignoriše ili briše iz sećanja. Ono što preostaje je uglavnom pozitivno, te se tako omogućava grupi da zadrži pozitivnu kolektivnu sliku o sebi.
- b) **Fabrikovanje**: ova strategija je komplementarna negiranju i njome se afirmiše nešto što se nije dogodilo, odnosno izmišljaju se lažna sećanja. Ove „činjenice” je lako opovrći, te je stoga ova strategija obmanjivanja prilično retka.
- c) **Preuveličavanje i ulepšavanje**: Za razliku od prethodne strategije, relativno je lako i uobičajeno pronaći neki detalj koji se zaista dogodio i njega preuveličati ili istaći isključivo njegove pozitivne strane, neretko dodatno doterane. Minorni uspesi postaju veličanstveni trijumfi.

Strategije i mehanizmi kojima se iskrivljuju sećanja (Baumeister i Hasting)

- d) **Povezivanje nasuprot rastavljanju**: događaji su najčešće produkti višestrukih uzroka. Stoga je važno da li su događaji povezani ili odvojeni. Ističući samo jedan od uzroka uz ignorisanje ostalih moguće je dati potpuno pogrešnu interpretaciju događaja, iako se oslanjamo isključivo na tačne činjenice.
- e) **Okrivljavanje druge strane**: fokusiranje na stvarna ili izmišljena nedela protivnika do stepena kada i nedela naše strane bivaju minimizirana i viđena tek kao neizbežan odgovor na postojeće pretnje. Krajnji oblik ove strategije jeste potpuno izvrtanje realnosti i atribuiranje svojih nedela drugoj strani.

Strategije i mehanizmi kojima se iskrivljuju sećanja (Baumeister i Hasting)

- f) **Okrivljavanje okolnosti**: ukoliko nikako nije moguće prebaciti krivicu na drugu stranu ili na žrtvu, ostaje mogućnost da se ta krivica prebaci na spoljašnje okolnosti i na taj način minimalizuje sopstvena odgovornost za patnje drugih.
- g) **Kontekstualni okvir**: najveći broj istorijskih događaja uključuje veoma složeni sklop uzroka, posledica i dodatnih uticaja. Donekle je i neizbežno da zajednička sećanja moraju da redukuju sve te faktore na nivo prostijeg objašnjenja. Međutim, birajući koji uzročno-posledični lanac da istaknemo, a koje da zanemarimo, moguće je stvoriti takav kontekst koji će omogućiti da dato sećanje posluži pozitivnoj slici grupe o sebi.

Flash bulb memories – Blic sećanja

- Blic sećanja predstavljaju izrazito živa, precizna, konkretna i dugotrajna sećanja koja nastaju nakon nekog neočekivanog i emocionalno snažnog događaja.

[http://
primenjena.psihologija.edu.rs/
clanci/2011119.pdf](http://primenjena.psihologija.edu.rs/clanci/2011119.pdf)

Blic sećanja imaju tri osnovne karakteristike:

- Prvo, da su data sećanja veoma **detaljna, precizna** i „živa“, tj. da osobe ukazuju na veliki broj detalja o okolnostima pod kojima su za navedeni događaj saznali.
- Druga fundamentalna karakteristika blic sećanja je i sama **uverenost ispitanika** u njihovu preciznost i svežinu.
- Treća karakteristika odnosi se na izuzetnu **trajnost** ovakvih sećanja, zapravo, ona i nakon dužeg niza godina ostaju na visokom nivou prema navedenoj detaljnosti, preciznosti i svežini, a takođe i samoj uverenosti ispitanika u date karakteristike svojih sećanja.

Blic sećanja

- Ovaj fenomen prvi su istraživali Braun i Kalik (Brown & Kulik, 1977), ispitujući sećanje na novembar 1963. kada je ubijen tadašnji predsednik Sjedinjenih Američkih Država Džon Kenedi.
- Ovaj događaj izazvao je tada pravi šok, kako među stanovnicima Amerike, tako i u svetskoj javnosti.
- Iako je ispitivanje izvršeno petnaestak godina nakon datog događaja, od 80 ljudi koje su ispitali u svojoj studiji, njih 79 je izvestilo da se sa potpunom jasnoćom seća gde su bili u trenutku kada su čuli vest o ubistvu Kenedija, od koga su je čuli, šta su tada radili, kako su drugi ljudi reagovali kada su čuli tu vest, kakve su bile njihove reakcije i šta su učinili neposredno nakon tog saznanja.